

AZ AGRÁRKÖZIGAZGATÁS ÚJ ALAPJAI

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁG mai helyzetéről, melyet már annyiszor megírtak, eléggé vigasztalan képet adnak az alábbi termelési statisztikai adatok. A főtermények átlagos eredményei hektáronként az 1930-1932. évek átlagában:

	métermázsza	
Ausztria	15.5	14.2 130.3
Csehszlovákia	16.1	17.3 132.4
Dánia	27.6	17.1 157.3
Magyarország	12.3	10.8 56.9
Németország	20.9	16.9 163.2

Mezőgazdasági termelésünk stagnálását mutatja továbbá az a körülmény, ha termelésünket összehasonlítjuk a 40 év előtti termés-eredményekkel:

Termésátlag hektáronként métermázsákban					
Búza Rozs Árpa Zab Burgonya					
1891—1895	12.94	11.19	12.77	11.27	67-20 ¹
1930—1932	1230	10.80	12.80	10.70	56.90.

Pedig országunk megcsonkítása folytán óriási közgazdasági feladatok nehezednek reánk. És vajjon kihez forduljon az állam nehéz helyzetében, ha nem a nemzeti jövedelem első és fő forrásához: a mezőgazdasághoz? Hiszen ennek a hivatása fenntartani az országot, munkájával teremteni tőkét, szerezni hitelt, szóval erőt kölcsönözni lankadó közgazdaságunk számára!

Ilyen körülmények között nagyjelentőségű minden törekvés és cselekvés, mely a mezőgazdaság támogatására és fejlesztésére irányul. És dacára a társadalom és az állam ilyirányú felbuzdulásának, néhány apróbb, látszólag nagyjelentőségű, alakilag értékes, lényegileg azonban semmitmondó eredményeken kívül sehol sem találkozunk olyan korszakos és gyökeres agrárpolitikai cselekvésekkel és alkotásokkal, melyek elavult és korszerűtlen gazdálkodásunkat megszüntetnék s nemcsak pillanatszerű, rövid, átmeneti időkre, hanem a jövő hosszú sorára biztosítanák Magyarországot eszmei, területi és állami fennállását.

¹ Magyar Figyelő: Rubinek Gy.: A többtermelésről. 1916.

² Magyar Statisztikai Évkönyv nemzetközi adatai.

Közvéleményünkben két megoldási mód merült fel mezőgazdálkodásunk nagy reformproblémáinak megoldására. Az egyik felfogás társadalmi úton, gazdakörök szervezésével és működésével óhajtja a gazdákat irányítani és segíteni, míg a másik, a mi felfogásunk, a már meglévő, gyakorlatban is működő állami szervek: a gazdasági felügyelőségek átszervezése, hatáskörük és működési területük kifejlesztése által akarja a gazdatanácsadást és ezzel kapcsolatos gyakorlati egyéb tennivalókat elintézni s alkalmazkodó cselekvéssel a mezőgazdálkodás korszerű kérdéseit megoldani. A gazdakörök megszervezésének és működésének gondolatát először Grabovszky Miklós volt földművelésügyi miniszteri tanácsos vetette fel. E tervzet szerint a gazdák gazdaköröket alakítanának és ezek alkalmaznának azután okleveles gazdákat, ú. n. gazdatitkárokat.

Szerintünk teljesen elhibázott dolog mezőgazdaságunk közérdekű ügyeinek intézését és vezetését társadalmi szervekre, gazdakörökre bízni. A gazdaköröknek ugyanis nincs végrehajtó hatalmuk a célszerű intézkedések kikényszerítésére, s nincsen jogaik a tett intézkedések végrehajtásának ellenőrzésére. Tovább menve a gazdatitkár két különféle társadalmi és állami funkciót egyidejűleg nem végezhet s nem lehet a földművelésügyi minisztériumnak és a gazdaköröknek felelős közege. A gazdatitkár a tagok hozzájárulása, tehát közgyűlés nélkül — a saját belátása szerint alig tehet valamit; viszont jól tudjuk, hogy a közgyűlésre sem lehet mindig építeni, mivel a vidéki gazdaggyűlések sokszor a legéletrevalóbb eszméket is elvetik, kivált oly esetekben, amikor a gyűlésezők szakértelme az indítványozó szakértelmével nem áll ugyanazon színvonalon. Ily módon a földművelésügyi minisztérium és gazdakör összeköttetése és együttműködése is igen bizonytalanvá válnék s a legtöbb esetben eredménytelen is volna. Figyelemmel kell lenni továbbá arra a körülményre is, hogy a gazdakör főleg helyi érdekeket szolgál és sok esetben csak öncélú érdekek eszmekörében mozog.

A gazdatitkári intézménnyel szemben mi arra az álláspontra helyezkedünk, hogy mezőgazdálkodásunk közérdekű irányítására és átszervezés céljából elsősorban a gazdasági felügyelőség intézményét kell kifejleszteni és átszervezni. A gazdasági felügyelői intézmény eredete az 1880. évre nyúlik vissza. A képviselőház közigazgatási bizottsága ugyanis 1880 november hó 20-án tartott ülésében azon véleményének adott kifejezést, hogy szükségét látja annak, hogy a közigazgatás keretében a gazdasági érdekek gondozása hivatott közegre bízassék. A bizottság ezen javaslatát a képviselőház még ugyanazon évben határozattá emelte s ennek folyományaképpen alkottatott meg az 1882. évi XX. törvénycikk, amely megszervezte vármegyénként a közigazgatási előadói állást. A közigazgatási előadók nem voltak rendes javadalmazással ellátott tisztviselők, hanem a földművelésügyi miniszter által a gazdátársadalom köréből kiszemelt magánegyének. Feladatuk volt: a közigazgatási ügyeknek és érdekeknek előmozdítása s a hozzájuk közbenjárásért és szakvéleményért forduló közönség részére felvilágosítás adása.

A közigazgatási előadók azonban előre megszabott feladatukat az idők változása folytán nem voltak képesek betölteni. A mező-

gazdasági ügyek és érdekeknek mindinkább előtérbe nyomulása és fontosabbá válása folytán azok szolgálatára — az 1882. évi XX. törvény szemelött tartásával — létesült 1898-ban az állattenyésztési felügyelőség. Később 1908-ban királyi rendelet alapján az állattenyésztési felügyelőségek átalakulnak gazdasági felügyelőségekké. A királyi rendelet által felállított gazdasági felügyelőségek csakhamar közismert intézményekké váltak s az állam és törvényhatóság egyszerre túlhalmozta feladatokkal. Ez a megsokasodott munkakör, valamint az intézmény megerősödése csakhamar maga után vont a törvényes szabályozását is. A gazdasági felügyelőségek törvényes hatáskörét először az 1912. évi XXIII. törvény állapítja meg a törvényhatósági gazdasági felügyelőségek szervezésével. A háború után pedig újonnan szabályozta az intézményt az 1921. évi XLII. törvény, amely már nemcsak vármegyénként, hanem járásonként is (habár nem is minden járásban) felállítja a gazdasági felügyelőségeket.

Elméletileg azonban a gazdasági felügyelőség eszméje sokkal régebb keletű, mint azt a törvényes intézkedések feltüntetik. Ezt a gondolatot legegyszerűbben az 1879. évi június hóban Székesfehérváron tartott országos gazdakongresszuson Máday Izidor ismertette a gazdasági felügyelőségről megtartott nagyértékű előadásában. Később, 1885-ben Cserháti Sándor, a mezőgazdasági tudományok e korán elhalt jelessége, lapjában, a Mezőgazdasági Szemlében száll síkra meggyőző erővel a gazdasági felügyelőség felállítása érdekében.

Ma az állam felosztja az országot: belügyi, pénzügyi, igazságügyi, hadügyi közigazgatás között, csak a szerény mezőgazdaságot nem elégíti ki, mert ennek van a legkevesebb szószólója. A modern állami fejlődés azonban a közigazgatásnak nemcsak ezen főágait fejlesztette ki, hanem megköveteli a mai államtól, hogy gazdasági és szociálpolitikát is folytasson. Így a mai állam tevékenységének az adószedésen, katonaiállításon és igazságszolgáltatáson kívül ki kell terjednie a korszerű mezőgazdasági és a vele kapcsolatos szociálpolitikai kérdések megoldására is. A magyar földművelésügyi minisztérium azonban mindeddig csak részben tudott a kor e követelményének eleget tenni, mivel alapvető mezőgazdasági politika helyett inkább a mezőgazdasági közigazgatást állította előtérbe. Ebből magyarázható a földművelésügyi minisztérium akcióinak is sok esetben tapasztalt eredménytelensége, sőt ezek az akciók sokszor az állami kegyosztás bélyegét viselték magukon, amely gyakorlat a társadalmat már-már arra szoktatja, hogy minden bajában kizárólag az állam támogatását vegye igénybe az önszolgálat, az öntevékenység helyett.

Ha tehát maga a földművelésügyi minisztérium is csak alig képes a mezőgazdaságpolitikai feladatoknak megfelelni, úgy még kevésbé képesek erre önkormányzati szerveink. Itt a közigazgatási átalakulás még későbbben következett be. Hiszen maga a törvényhatósági gazdasági felügyelőség sém tekinthet vissza hosszú múltra, a járási gazdasági felügyelőség meg éppen alig egy évtizedes.

Ha ma a vidéki közigazgatásról beszélünk, akkor legnagyobb százalékban a községi jegyzői hivatalokról van szó, mivel a városok száma elenyészően csekély a falvak számához viszonyítva, másrészt

pedig azért, mert a falusi ember alacsonyabb műveltségénél és foglalkozásából folyó magárahagyatottságánál fogva többször veszi igénybe a közigazgatás szolgálatát, mint az iskolázottabb és legtöbbször megfelelő érdekképviselő támogatásával rendelkező városi ember.

Δ falusi közigazgatás vezetői azonban a nagy túlterhelés miatt alig győzik teljesíteni a sokféle feladatot. A jegyzők mai közigazgatási túlterhelése mintegy akadálya a jó és gyors vidéki közigazgatásnak. Vegyük le tehát a jegyzők vállairól a munkának ezt a részét. Ezt pedig másképpen nem tudjuk megvalósítani, mint úgy, ha a mezőgazdasági közigazgatási és agrárpolitikai feladatokat az újonnan felállítandó községi gazdasági felügyelők hatáskörébe utaljuk. Ilymódon a jegyzőt visszaadjuk az általános közigazgatásnak, míg az elméleti és gyakorlati szaktudást igénylő mezőgazdasági közigazgatás ellátására külön szervet állítunk fel.

A községi gazdasági felügyelői intézmény megalkotása a falusi mezőgazdasági népesség jobb gazdálkodása és a gazdálkodás jövedelmezőségének emelése céljából rendkívül szükséges. A falu éppen mezőgazdasági téren nélkülözi az alkalmas vezetőt. A lakosság mezőgazdasági érdekeinek istápolása, fejlesztése nem lehet ugyanis a más funkciókkal amúgyis túlterhelt többi vezetők hivatása. Az ország mezőgazdaságának fejlődése és a termelésben szükséges változások zökkenő nélküli véghezvitele egyenesen megköveteli, hogy minden községben — melyet e szempontból egy zárt, egységes szervezést és irányítást megkívánó gazdasági üzemnek kell tekintenünk — az egyéb falusi vezetők mellé odatartozzék a gazdasági termelést és értékesítést minden téren szolgáló gazdasági szakember is.

A falu mezőgazdasági ügyeinek szervezésére és vezetésére fel kell tehát állítanunk a körjegyzők mellett az önkormányzatba beillesztve önálló hatáskörrel a községi gazdasági felügyelőiséget mint agrárközigazgatási szakszervet! A községi gazdasági felügyelő hatásköre hivatali és tanácsadási jellegű. E szerint működése területén ő a kezdeményezője, szervezője és irányítója minden közérdekű gazdasági akciónak, egyúttal ő a végrehajtó közege körletében az összes mezőgazdasági vonatkozású törvényeknek. A felügyelő továbbá tanácsadója a földművelésügyi miniszternek, viszont intézője és ellenőrzője minden gazdasági akciójának. E szép hivatása szerint kell hogy a felügyelő eggyé váljék a község polgárságával mezőgazdasági érdekeinek ápolásában. Ha pedig a felügyelő ezt a nemes hivatását igazán átérzi, akkor működése közben polgártársaival legritkább esetben kerülhet ellentétbe.

A járások mezőgazdasági ügyeinek irányítására, szervezésére és ellenőrzésére minden fősztolgabírói hivatal mellett önálló hatáskörrel fel kell állítani a járási gazdasági főfelügyelőiséget az önkormányzat keretén belül. A járási főfelügyelő hatásköre hatósági és felügyeleti jellegű. E szerint az elsőfokú mezőgazdasági hatóságot a járási főfelügyelőiség képezi. Ezen jogkör alapján elbírálja és felülvizsgálja a községi gazdasági felügyelőktől hozzá terjesztett fellebbezéseket. A mezőgazdálkodás terén ezen hatósági kényszernek a tudata kell hogy a gazdát gondolkodóbbá és jogaira féltékenyebbé tegye, hogy úgyszól-

ván önszántából is közérdekű gazdasági cselekvések megtételére törekedjék. Végül a vármegye területén a mezőgazdaság ügyeinek irányítására, szervezésére és ellenőrzésére az alispáni hivatal mellett mint önálló hatóságot fel kell állítani a vármegyei gazdasági igazgatóságot mint a mezőgazdaság másodfokú hatóságát. E szerv hatásköre is hatósági és felügyeleti jellegű. E szerint elbírálja és felülvizsgálja az elsőfokú mezőgazdasági hatóság intézkedését, valamint az ezen intézkedések ellen beadott panaszokat, fellebbezéseket. Ezen jogkörből kifolyólag továbbá irányítja és ellenőrzi vármegyéje területén az összes járási főfelügyelősegeket.

A községi gazdasági felügyelőség mellett mint tanácsadó szerv a mezőgazdasági bizottság (1920. évi XVIII. t.-c.) működik. A felügyelő kiváltképp köteles a hivatali területén illetékes mezőgazdasági bizottság véleményét kikérni minden olyan általános intézkedés előtt, mely az egész község mezőgazdaságát érinti. A járási főfelügyelő mellett pedig mint véleményező és tanácsadó szerv a járási mezőgazdasági bizottság működik. Ugyanezt a munkakört a gazdasági igazgató mellett pedig a törvényhatósági mezőgazdasági bizottság látja el. A különböző mezőgazdasági bizottságokban helyetfoglaló gazdatársadalom hivatott elemeinek közreműködését a mezőgazdaság irányítása, fejlesztése és átszervezése terén annál inkább lehetővé kell tenni, mert éppen a mezőgazdasági közigazgatási és agrárpolitikai kérdések intézéseinél bosszulja meg magát a bürokratikus elzárkózottság s éppen itt van nagy szükség arra, hogy a társadalmi tényezők is kivegyék a munkából az őket megillető részt. A vármegyei gazdasági igazgatónak kötelessége egyúttal minden évben vármegyéje gazdasági állapotáról, főképp minden fontosabb közérdekű gazdasági mozzanatról statisztikai adatokkal megtámasztott beszámolót és javaslatot készíteni.

Végül nagyjelentőségű intézménye lenne egész közigazdasági életünknek, ha a különböző mezőgazdasági bizottságok közreműködése segítségével kialakulhatna a gazdasági önkormányzat szerve a járási gazdasági önkormányzat formájában. A gazdasági önkormányzat szervezetéről, feladatairól és jelentőségéről azonban majd más alkalommal szólnunk.

A földművelésügyi minisztérium és a gazdatársadalom közötti közvetlen kapcsolat megteremtése is föltétlenül szükségessé teszi a gazdasági felügyelői intézmény átszervezését és kifejlesztését. Ma a helyzet tulajdonképpen az, hogy a földművelésügyi minisztérium és a falu gazdaközönsége között szakirányú közvetlen kapcsolat nincsen. Ha ugyanis a miniszter az ország valamelyik részén segíteni akar a mezőgazdaságon, rendszeren átír a kamarához, szövetkezetekhez, gazdasági egyesületekhez, vármegyei gazdasági felügyelőséghez, de mégis akiken tulajdonképpen segíteni akar: a kispazdákon, éppen azokkal nem tudja a közvetlen kapcsolatot megtalálni, mert hiányzik az a szerv, amellyel azt megtehetné.

Felfogásom szerint a gazdasági felügyelőségek legfőbb hivatása tulajdonképpen az, hogy a mezőgazdasági közigazgatási feladatok ellátásával kapcsolatban egyúttal a gazdák közérdekű tevékenységé-

nek szervezői, vezetői és fejlesztői legyenek. E nagy feladatok eredményes szolgálata kiváltképpen megköveteli tőlük, hogy a fejlődő gazdasági tudományokkal lépést tartó gyakorlati ismereteket terjesszék és népszerűsítsék. A mezőgazdálkodás terén ugyanis a szaktudás az alapja mindennek; e nélkül hiába osztunk ki jó vetőmagot, ha népünk a növényi élet viszonyait, a talaj tulajdonságait és az ennek megfelelő talajművelési módokat nem ismeri. Hiába osztunk ki jó tenyészállatokat, ha gazdáink nem ismerik az állati élet mibenlétét, a tenyésztési és takarmányozási alapelveket. Hiába alapítunk hitelszövetkezetet és nyújtunk olcsó hitelt, ha nincs a gazdának szakértelme, számítóképesége a viszonyok kellő áttekintésére, mert így a legolcsóbb hitel sem fog javára válni, sőt a könnyen pénzhezjutás másik veszélyének, I a nagyobbmértvű eladósodásnak eshetik áldozatul.

Ezért kell a gazdasági felügyelői intézmény széleskörű bekapcsolódásának is megtörténnie a gazdatanácsadás körébe. A gazdatanácsadás neincsak a gazdáknak szakirányú tanácsokkal való ellátását foglalja magában, de jelenti egyúttal mindazon eljárások alkalmazását, melyek segítségével mezőgazdálkodásunkat korszerűvé, nagyobb és biztosabb jövedelmet adóvá tehetjük. Jelenleg a tanácsadás a mezőgazdaságban a szellemi irányításnak új tényezőjeként jelentkezik s a mezőgazdálkodás okszerű és céltudatos irányítását, átalakítását a kor körülményei szerint igyekszik megoldani. A világháború után tűnt ki főképp a mezőgazdálkodás körében a nagy szakadék az elmélet, a tudomány és a gyakorlat között, ahol a gazda az újabb tudományos f igazságokat gazdálkodása körében vagy rosszul alkalmazza, vagy f egyáltalában nem is ismeri.

A világháború után főleg Németország igyekezett nagy gonddal és hatalmas szervezettel: a téli gazdasági iskolák nagyarányú fejlesztésével a gazdatanácsadás gyakorlati kivitelét megvalósítani. Jelenleg Németország mintegy 700 téli gazdasági iskola működésével szolgálja a német mezőgazdasági szellem irányítását, átszervezését a gyakorlati élet terén.

Mezőgazdálkodásunk önálló közzgazdasági igazgatásának megszervezését és kifejlesztését követeli továbbá az a körülmény is, hogy ma az egész világon a fojtogató verseny miatt gyökeres gazdasági átalakulás folyik. A gazdasági életnek ebből az egyetemes átszervekedési mozgalmából nekünk sem szabad kimaradnunk, hacsak ebben a hatalmas nemzetközi gazdasági küzdelemben alul nem akarunk maradni. Ezt a nagy gazdasági versenyt pedig csak jól megalapozott gazdaságpolitikai szervek segítségével lehet végigharcolni. Tehát nemcsak magyar törekvés a gazdaságpolitikai intézmények megerősítése, hanem világszerte érvényesülő irányzat.

A gazdasági felügyelői intézmény átszervezésével és kifejlesztésével kapcsolatban sokan mondhatják: íme, ismét egy sereg hivatalnok s így egy teherrel több, ami az ország tönkretetését siettet. E szervek fenntartási költsége azonban csak látszólagos terhet jelentene a magyar társadalomnak, mert ha feladatai közül csak egyet: a falu gazdasági kultúrájának az emelését sikerülne elérni, hacsak egyetlen lépéssel is közelebb hozná elzárkózott bizalmatlanságából a falusi

kisgazdákat az öt irányítani törekvő illetékes szervekhez, ezáltal talán nem is sejtett szunnyadó erők és értékek lennének ismertté és válnának az oly régóta hangoztatott, de meg nem valósított többtermelés és jövedelmező gazdálkodás biztos alapjaivá.

De mindentől eltekintve, kerüljön is bármennyibe és bármibe, a gazdasági felügyelőségeknek itt tárgyalt szerveire feltétlenül szükség van, mert őket a mezőgazdasági élet tovább már nemcsak hogy nem mellőzheti, de nélkülük a kisgazda gazdasági és szociális nyomorúságából soha ki nem emelhető. Köztudomású dolog ugyanis, hogy földbirtokos osztályunk e legnagyobb számú rétege eddig éppen a megfelelő irányító szakszervek hiánya miatt csak csigalassúsággal haladt fatengelyes gazdálkodásával az agrárpolitika terén.

A gazdasági felügyelői intézmény átszervezését és kifejlesztését válságos közgazdasági viszonyaink megreformálása is aktuálissá teszi. Ma ugyanis minden ember közgazdaságunk vezető ága: a mezőgazdaság felé tekint reménységgel, ettől vár erőt és megújíthatóságot. És valóban, ha nemzetünk eme legtöbb jövedelmi forrása nem nyitja meg bővebben, ha ebből nem merítünk kiadósabb eszközöket lerongyolódott közgazdaságunk felsegítésére, akkor anyagi és kulturális elszegényedésünk tovább rohan a tönk felé.

Ha azonban gazdátársadalmunk megszervezésére, irányítására és támogatására a gazdasági életünkben oly régóta hiányzó mezőgazdasági közigazgatási intézményeket megvalósítjuk, s ezek által munkába állítjuk az eddig méltatlanul lebecsült, alkotást és érvényesülést kereső gazdasági erőket és értékeket: mezőgazdaságunk megerősödése és felvirágzása nem maradhat el.

Magyarország a világháború következtében történelmének új korszakához érkezett. Ebben az új korszakban kettő között választhatunk: vagy eltűnünk a nemzetek sorából végképpen, vagy Európának keleti felén a szláv és germán áramlatok torkában foldbe-gyökerezett cövekként, szilárdan megállunk.

Kezdjük el tehát az építómunkát Széchenyi István elgondolása szerint: a mezőgazdasági élet megreformálásán – és átalakításán. Magyarország fundamentuma: mezőgazdasága! Ezt a fundamentumot szélesen és gránitkövekből kell megalapoznunk, hogy elbírhassa nemzeti és gazdasági életünk minden megrázkódtatását. Magyarország új történelmi korszakának kialakulását és megerősödését csakis gazdátársadalma nemzetépítő erejének, valamint ellenállóképességének fokozása és biztosítása teremtheti meg!

SZEKERES ENDRE